

Список використаних джерел та літератури:

1. Куликова Т. А. Семейная педагогика и домашнее воспитание / Татьяна Александровна Куликова. – М. : Academia, 1999. – 232 с.
2. Куприянов С. В. Организация работы губернской службы / Сергей Владимирович Куприянов. – Иваново : Ивановский гос.ун-т, 1992. – 32 с.
3. Савушкина Е. В. Введение в специальность „Губернер” / Елена Васильевна Савушкина. – Рязань : Рязанский гос.пед. ун-т им.С.Есенина, 1999. – 23 с.
4. Сарапулова С. Г. Психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності губернера / Євгенія Геннадіївна Сарапулова. – К. : МАУП, 2003. – 264 с.
5. Спогади про Сухомлинського / [упоряд. С. П. Заволока]. – К. : Рад. школа, 1990. – 223 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 2 – 670 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5 – 639 с.
8. Федоренко Д. Хто почне першим? / Д. Федоренко // Освіта. – 2000. – 12-19 липня. – С. 5.

Анотація

Л.И.Кобылянская

„...каждая человеческая личность неповторима”

(идеи В.А.Сухомлинского в профессиональной подготовке современных губернаторов)

Статья посвящена рассмотрению путей творческого использования наследия В.А.Сухомлинского в процессе профессиональной подготовки губернаторов в ВУЗе. В частности, раскрывается обоснование выдающимся педагогом индивидуального подхода в обучении и воспитании детей, подготовки учителей к его реализации как теоретико-методологическое обоснование подготовки современных домашних учителей.

Ключевые слова: губернатор, профессиональная подготовка, индивидуальный подход, теоретико-методологические основы.

Summary

L.I.Kobylyans'ka

„... Each Human Person is Unique”

(V.O.Sukhomlyns'kyi Ideas in Professional Tutors Training)

In the article we consider ways of creative use of V.O.Sukhomlyns'kyi heritage in professional training tutors in higher education. In particular, the study revealed an outstanding teacher of individual approach in training and educating children, training teachers to implement it as a theoretical and methodological basis of training modern home teachers.

Key words: tutor, training, individual approach, theoretical and methodological foundations.

Дата надходження статті:

„29” серпня 2011 р.

УДК 371.11(477)

О.П.КОВАЛЬСЬКА,

здобувач
(м.Київ)

Діяльність керівників ЗНЗ щодо забезпечення правової освіти учнів початкової школи у контексті педагогічних поглядів В.О.Сухомлинського

Розглядається діяльність керівників ЗНЗ щодо забезпечення правової освіти учнів початкової школи, розкриваються шляхи здійснення правоосвітньої та правовиховної роботи з ними у контексті педагогічних поглядів В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: правова освіта, правове виховання, правова культура, правова свідомість, управління правовою освітою учнів.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованих норм життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу – не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота; інтелектуально розвинути, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації життя [1, с.80].

На жаль, сучасний стан духовної культури і моралі суспільства в Україні викликає занепокоєння. Втрата ціннісних орієнтирів, прагматизація життя, пропаганда насилля з екранів

телебачення, нехтування правовими, моральними, соціальними нормами ведуть до руйнації усталених духовних цінностей. Значна кількість молоді не вміє між собою конструктивно спілкуватися, будь-яка нестандартна ситуація стає причиною конфлікту, стресу, проявів неадекватної поведінки. Це призводить до того, молодь відходить від реальної дійсності і шукає порятунку в алкоголізмі, наркоманії, віртуальному комп'ютерному середовищі. Така особистість не здатна створити міцну сім'ю, народити і виховати дітей, а це веде до поглиблення у країні демографічної кризи.

Враховуючи цілий ряд вищезазначених проблем, вимоги до сучасної освіти значно зросли. Як наслідок, правова освіта і правове виховання набули сьогодні загальнодержавного значення, оскільки, показники та якість правової освіти і вихованості громадян прямо впливають на розвиток України, як молодій державі.

Слід зауважити, що наукою в недостатній мірі приділено увагу питанню правової освіти учнів початкових класів та її ефективному управлінню у загальноосвітньому навчальному закладі, і тому ця проблема зумовила тему нашого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій... Сьогодні багато науковців, педагогів, психологів звертаються до проблеми визначення психолого-педагогічних засад правової освіти та правового виховання учнів загальноосвітнього навчального закладу, а особливо, учнів початкової школи.

У науковій літературі різні аспекти управління ЗНЗ досліджують В. Бондар, Б. Гаєвський, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Ю. Конаржевський, О. Кузьміна, В. Лазарев, В. Маслов, Н. Островерхова, Є. Хриков, Т. Шамова та ін.

Дослідженням проблеми правової компетентності керівників навчальних закладів займаються В. Олійник, В. Пальчиков. Питанням правової освіти учнів присвячено праці О. Аграновської, Л. Баліна, П. Баранова, О. Бойка, В. Головченко, М. Кейзерова, В. Котюка, В. Кригера, В. Оксамитного, О. Скакуна, В. Тищенко, М. Цвік.

Над проблемою ефективності правовиховного процесу працюють такі вчені, як І. Бех, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Оржеховська та інші, які пов'язують ефективність виховання з управлінням виховними системами.

Питання формування правової культури учнів досліджують В. Дубровський, В. Іова, Л. Твердохліб, М. Фіцула; здійснення соціальної роботи з учнями девіантної поведінки розглядають А. Дробницька, В. Лютий, П. Соломенцев, Т. Федорченко, К. Шендеровський та ін.

Дослідженнями неправомірної поведінки „важких” підлітків та неповнолітніх правопорушників займаються С. Виготський, В. Войтко, В. Галузинський, М. Євтух, К. Єгошев, Е. Єрмаков, З. Зайцева, Л. Качинська, А. Ковалев, І. Козубовська, М. Кривко, Г. Миньковський, І. Невський, В. Процюк, Т. Раєвська, А. Тарас, А. Тузов.

Над дослідженням правосвідомості учнів працюють такі вчені як: Ю. Битяк, Н. Бура, Л. Васильєв, О. Ганзенко, Л. Герасіна, О. Данилян, О. Дзьобань, Н. Дімідова, М. Єнікеев, О. Землянська, Ю. Калиновський, І. Коваленко, В. Коновалов, М. Костицький, В. Луньов, О. Петришин, О. Тодика, И. Фарбер та ін..

Формулювання цілей статті... Аналіз наукової літератури та організаційно-методичних матеріалів з питань управління правовою освітою учнів початкової школи засвідчив, що спеціальних досліджень щодо вирішення цієї проблеми не проводилося. Відтак, серед окреслених питань удосконалення управління правовою освітою залишається проблема раціональної організації управлінської системи початкової школи. Ці обставини і спричинили вивчення проблеми управління правовою освітою учнів початкової школи у загальноосвітньому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу... Як свідчить практика, для успішного управління правовою освітою учнів початкової школи, прийняття раціональних рішень щодо оцінки і вибору правильних управлінських дій, необхідна дієва система, яка має створити умови для формування особистості громадянина України, що має правову освіту, якому притаманні правова культура, усвідомлення цінності свобод і прав людини.

У Національній програмі правової освіти населення, поняття „*правова освіта*” трактується як здійснення комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок їх застосування, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [6].

Правова освіта органічно поєднана з правовим вихованням, спрямованим на формування у громадян належного рівня правової свідомості та правової культури. Правове виховання включає різні форми пропаганди права, прищеплення поваги до законів і свідомого їх виконання. Формування в Україні національної системи правової освіти та правового виховання розпочалося

із здобуттям державної незалежності і спирається на багатовікові традиції вітчизняної правової думки [3, с.702].

Одностайною є думка учасників засідання Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення (МКМР), які вважають, що правова освіта має бути безперервною й розпочинатися у дошкільних навчальних закладах, де діти отримують початкові знання про норми поведінки, установки щодо їх дотримання, виховується повага до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку, а продовжуватися в освітніх навчальних закладах – загальних чи профільних [2].

Анкетування, яке проводилося з метою вивчення реального стану управління правовою освітою учнів у загальноосвітніх навчальних закладах серед 336 керівників ЗНЗ Хмельницької області, з числа яких були 136 директорів і 200 заступників директорів шкіл з навчально-виховної, виховної, наукової та методичної роботи, показало, що на питання стосовно віку, з якого краще розпочинати здійснювати правоосвітню роботу з дітьми, думки керівників розподілилися таким чином:

- з дошкільного віку – 30 %,
- з молодшого шкільного віку – 64 %.
- зі старшої школи – 6 %.

Ми погоджуємося з думкою респондентів про те, що саме у дошкільних навчальних закладах діти повинні вже отримувати початкові знання про правила поведінки, поглиблювати їх у початковій школі, далі – у основній школі.

На думку педагогів, науковців, молодший шкільний вік є важливим у становленні особистості дитини, бо саме у цьому віці закладаються основи особистісного розвитку учнів початкової школи. Для вікових особливостей дітей 1-4 класів є характерним незначний соціальний та моральний досвід, підвищена емоційність, вразливість і одночасно пластичність до морально-етичних впливів, імпульсивність та безпосередність поведінки, бажання постійно розширювати коло спілкування [1, с.80].

В. О. Сухомлинський у своїх працях наголошує на великій значимості виховання дітей у дошкільному та молодшому шкільному віці. Він стверджує: „У дитинстві закладається людський корінь. Жодної людської рисочки природа не відшліфовує – вона тільки закладає, а відшліфовувати нам – батькам, педагогам, суспільству” [10, с. 263].

Основними потребами дитини в початкових класах є потреби: у спілкуванні з людьми, в емоційному контакті, визнанні, оцінці своїх дій та вчинків, виявленні власних позицій у ставленні до інших, світу, у дружбі, товариськості, повазі до особистості, самоповазі, набутті нових знань та вмінь для пізнання довкілля.

„Це один з переконливих доказів того, що саме в період від народження до 10-11 років у мозку, у мислячій матерії відбуваються глибокі внутрішні зміни, завдяки яким дитина стає людиною. І найінтенсивніший період цих змін – від народження до 7-8 років, тобто до початку шкільного навчання. В цей період ніжна матерія дитячого мозку дуже чутливо сприймає невпинний потік інформації з навколишнього світу і все, що вона бачить, чує, запам'ятовується, відбивається в нейронах її мозку, і вона починає мислити. Якщо в цей період немає належного виховання, якщо дитина позбавлена того, що необхідно для її повноцінного розумового розвитку – вона не буде добре підготовлена до навчання. Те, що прогаiano в період від народження до 7-8 років, ніколи не надолужиш”, – зазначає В. О. Сухомлинський у своїй книзі „Батьківська педагогіка” [10, с. 263].

У подальшому, елементи правової освіти мають бути присутніми при вивченні курсу „Я і Україна” (1-4 клас), „Етика” (5-6 клас), „Людина і Світ”, „Історія України”, „Всесвітня історія”, „Економіка”, „Географія”. Нещодавно започатковано вивчення курсу „Практичне право” для учнів 8-х класів. У старшій профільній школі учням пропонується низка курсів за вибором, які мають на меті ознайомити школярів з головними постатями та подіями процесу утвердження демократії, прав і свобод людини, а також навчити застосовувати набуті правові знання на практиці. Серед них „Права людини”, „Історія держави і права України”, „Історія держави і права зарубіжних країн”, „Міжнародне гуманітарне право”, „Злочини проти особи”, „Злочини проти власності”, „Екологічне законодавство” тощо.

Школа нового покоління – це дитиноцентристська установа, теплий дім для дітей, у якому кожна, без винятку, дитина повинна почуватися потрібною, прийнятою, упевненою, успішною, а визначальною постаттю навчальних закладів завжди був, є і буде учитель. Найпершою рисою (якістю) кожного вчителя має бути вроджена любов до дитини та природний нахил до виховання, до синтезу народної й академічної педагогіки.

Провідна роль в житті учнів початкових класів, по праву, належить першому вчителю. Дуже часто внутрішнє самопочуття, емоційний настрій дитини залежить від особистості вчителя

початкових класів, оскільки для учнів 1-2 класів учитель залишається центральною фігурою, арбітром, авторитетом. Лише в 3-4 класах самооцінка, оцінка однолітків починає переважати оцінку вчителя.

Зовнішнім вираженням позиції дитини є її участь у різноманітних ситуаціях дитячого життя. Вона виявляється залежною від очікувань вчителя і дітей. Учні з не виправданими очікуваннями часто стають агресивними або, навпаки, пригніченими; боязкими або недовірливими, соціально інфантильними або неспокійними. Ці аспекти необхідно враховувати у роботі з дітьми та їх батьками [1, с.80].

В. О. Сухомлинський писав: „От устройства школы, от того, как видят жизнь ее питомцы, куда устремлены их духовные порывы, что они считают своим идеалом, зависит судьба общества. Школа – святыня и надежда народа. В школе учат не только читать, писать, думать, познавать окружающий мир и богатства науки и искусства. В школе учат жить” [9, с. 288].

Серцевиною виховного процесу у початковій школі є особистість – її нахили, здібності, потреби, інтереси, соціальний досвід, самовідданість, характер, а одним із визначальних принципів системи правової освіти та виховання є взаємозв'язок впливів: родини; вчителя; соціальних об'єктів; довкілля (освітнього простору).

Слід зазначити, що сьогодні перед інститутом сучасної сім'ї постали складні проблеми. Помітно, що діти, які виростають у неблагополучних сім'ях, недостатньо соціально зрілі, агресивні, а тому адекватно не сприймаються однолітками, що утруднює їхній особистісний розвиток [1, с.80].

На думку В. О. Сухомлинського, „Батько й мати – перші вчителі і вихователі. Як би добре не було поставлено виховання в дошкільному закладі, без батьківського слова, без батьківського вдумливого погляду на розумовий світ дитини, без атмосфери багатого, цікавого, повноцінного духовного життя в сім'ї – цього першого вогнища думки, почуття, рідного слова – немислимий повноцінний розумовий розвиток дитини, необхідний для успішного навчання в школі” [10, с.263].

Найбільш ефективним завжди вважалося виховання на прикладах життєдіяльності батьків (історії роду, що органічно поєднано з історією народу), навколишньої природи, розкриття секретів і величі національно-державної мови, культури, міжнародної ролі і місії Батьківщини, видатних здобутків її славних синів і дочок у всіх сферах світового поступу.

Оскільки першими вчителями дітей є їхні батьки (члени роду), то і й виховний процес має починатися з виховної роботи педагогічних колективів з батьками; з роз'яснення батькам та усвідомлення ними сутності й ролі матері та батька, природи і прав дитини; розуміння того, яку роль відіграє в житті немовляти (дитини) особистий приклад батьків: і в сімейно-родових стосунках, і в ставленні до їхніх батьків, до історії народу, до рідної природи, мови, культури, надії і держави; до принципів і норм поведінки, праці та побуту; зрештою - до процесу власного навчання й громадянсько-культурного зростання, бажання й уміння виховувати дітей [1, с.80].

В. О. Сухомлинський зазначає: „Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави. На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість школи” [10, с.263].

Значною мірою, причиною збільшення правопорушень серед дітей є непорозуміння, які виникають у них з батьками. Учень, який з різних причин не отримує необхідного спілкування з членами своєї родини, намагається компенсувати це на вулиці. Сьогодні батьки, зайняті зароблянням засобів існування, не завжди приділяють достатньо часу своїм дітям. Дефіцит спілкування між батьками та дітьми призводить до сімейних проблем. Але є ситуації, коли батьки переобтяжують дітей своєю увагою. Психологи констатують той факт, що спалахи підліткової агресивності – це результат надмірної батьківської опіки. Тому, довіра до дитини – запорука успіху формування близьких стосунків в сім'ї [5, с.111].

Ще однією проблемою, яка потребує вирішення, залишається правоосвітня та правовиховна робота з самими батьками. Незважаючи на велику кількість педагогічної та правової літератури, сучасні батьки відчувають потребу у правових знаннях. Тому навчальний заклад має спланувати „батьківські правові всеобучі”, „консультації” для батьків, зустрічі з психологом, щоб надати дієву допомогу батькам у вихованні дітей.

Разом з тим, правову освіту не можна вважати лише завданням сектора освіти. Необхідно забезпечити тісний зв'язок з сім'єю, засобами масової інформації у поєднанні з ціленаправленою політикою держави щодо вирішення питань правової освіти учнів початкової школи.

Сучасному вихованню має бути повною мірою властива випереджувальна роль у демократичному процесі державотворення, воно має стати засобом відродження національної культури, зупинення соціальної деградації, стимулом пробудження високих моральних якостей – совісті, патріотизму, людяності, почуття громадянської і власної гідності, творчої ініціативи тощо;

засобом самоорганізації, особистісної відповідальності дітей та молоді; запорукою громадянського миру і злагоди в суспільстві [1, с.80].

Правоосвітня та правовиховна робота в класі багато в чому зумовлена індивідуальними і груповими особливостями учнів класу, в якому вона проводиться. Тому класному керівнику необхідно побачити і зрозуміти специфічні риси класного співтовариства, визначити рівень розвитку учнівського колективу, сформованості в ньому міжособистісних стосунків і спільної діяльності, щоб потім мати можливість обрати найбільш оптимальний шлях, форми і засоби побудови виховної системи класу.

На жаль, серед проблем, які найчастіше визначають класні керівники при плануванні виховної роботи з класом на рік є проблема неправомірної поведінки учнів, низький рівень їх культури та виховання, незгуртованість класного колективу, байдужість батьків до навчання та виховання дитини. В. О. Сухомлинський писав: „Бездоглядність у дитинстві – насіння, яке дає свої плоди в зрілі роки. Пора і батькам, і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, ні сім'я без школи не можуть упоратися з найтоншими, найскладнішими завданнями становлення людини” [10, с.263].

Реалізація програми „Основні орієнтири виховання” І. Д. Беха має на меті допомогти класному керівнику виховати у дитини ціннісне ставлення до себе, до сім'ї, родини, людей, до праці, до природи, до культури і мистецтва, до суспільства і держави.

Також, Програмою передбачається залучення учнів до різних форм творчої та суспільно-корисної діяльності, зокрема: пізнавальної, оздоровчої, трудової, художньо-естетичної, спортивної, пропагандистської, ігрової, культурної, рекреаційної, екологічної, що організовуються у години дозвілля, тобто у позакласний час [1, с.80].

Програма виховання учнів реалізується у процесі організації:

- навчально-виховної діяльності;
- позаурочної та позакласної діяльності;
- позашкільної освіти;
- роботи органів учнівського самоврядування;
- взаємодії з батьками, громадськими організаціями, державними установами

У процесі поетапної реалізації програми виховання класний керівник (вихователь) повинен керуватися особистісно зорієнтованим підходом до здібностей, нахилів кожного учня, тим самим створюючи умови для саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації на основі національних та загальнолюдських цінностей [1].

Важливу роль у здійсненні правоосвітньої та правовиховної роботи з учнями початкової школи класному керівнику допоможе складання соціального паспорту класу та щомісячне його поновлення. Інформація про те, хто з дітей належить до категорії сиріт, чи перебуває під опікою; проживає в багатодітних чи малозабезпечених сім'ях; є інвалідом чи виховується в неблагополучній сім'ї; чиї батьки виїхали за кордон або ведуть неналежний спосіб життя допоможе класному керівнику визначити сім'ї, що опинилися у складних життєвих умовах і вчасно здійснювати заходи превенції.

Великою допомогою у даному напрямку класним керівникам має стати методичне об'єднання класних керівників, наставництво, робота творчих груп. Адже в творчому колективі завжди знайдуться ті, хто зможе дати мудру пораду чи поділитися досвідом.

Доцільно класному керівнику 1 раз в семестр проводити анкетування чи тестування щодо визначення рівня вихованості учнів. Це дасть змогу побачити результативність проведеної правовиховної роботи з учнями, виявити слабкі місця і спланувати роботу на наступний семестр щодо ліквідації недоліків.

При плануванні виховної роботи з класом у правовому напрямку класному керівнику обов'язково слід включити розділ „Захист дитини”, де буде передбачено заходи соціальної допомоги дітям-сиротам, дітям, що залишилися без опіки батьків, та дітям, які не мають належних умов для виховання в сім'ї, надання матеріальної допомоги, безплатного харчування, забезпечення спортивною формою, підручниками. Актуальним тут буде і соціальний захист обдарованих учнів, які не мають належних умов для розвитку в сім'ї.

Класному керівнику можна запропонувати найрізноманітніші форми проведення правовиховної роботи в класі з учнями. Це може бути: правова студія; рольова гра; тренінг; семінар-практикум; круглий стіл; брейн – ринг; диспут; КВК; гра; практикум; правовий турнір; години спілкування; анкетування; тестові завдання для вивчення особистості учня; заняття з батьками (Пам'ятки для батьків); засідання клубу „Довіра” тощо.

В. О. Сухомлинський писав: „Ні на хвилину не забувайте про те, що саме головне і важливе у сучасній школі – виховання духовно багаті особистості. Забуваючи про це, ми часто отримуємо моральних калік, з головою, заповненою формулами, теоремами, датами і цифрами,

но не розуміючих людей, не готових і не бажаючих давати своїм знанням життєво-практичні навички” [7, с.112].

Серед форм і методів набуття учнями правової освіти важливе місце повинна займати позакласна правовиховна робота. Тут і бесіди, виховні години, конференції, диспути, батьківські лекторії, збори, зустрічі з працівниками органів юстиції, правоохоронних органів, практичні заняття з формування навичок застосування правових знань тощо. Знання і дотримання законів права вносить порядок і врегульованість у життя людей, вимагає точного і постійного дотримання громадянами покладених на них обов'язків і, в той же час, активного використання наданих їм прав [8, с.17].

Показниками успішної діяльності класного керівника у напрямку правовиховної роботи з учнями має стати динаміка зростання рівня вихованості школярів, організованості і згуртованості класного колективу, висока навчальна мотивація, тенденція до підвищення якості знань, активність учнів класу в позаурочній діяльності, гуртковій роботі, зменшення кількості правопорушень, активна участь батьків у виховному процесі, захищеність та комфортність умов перебування кожного вихованця в класі, в школі.

В цілому ж, керівники загальноосвітніх навчальних закладів, поряд із позитивними тенденціями вирішення питань управління правовою освітою учнів початкової школи, мають врахувати цілий ряд перешкод, серед яких домінують:

- недостатній рівень професійної компетентності педагогів, зокрема, їх правової, діагностичної, технологічної культури;
- функціональний підхід до освіти та виховання (за окремими другорядними напрямами втрачається цілісність особистості, її суб'єктність);
- односторонність навчальних і виховних впливів, не орієнтованих на учня як суб'єкта своєї діяльності;
- відсутність у масовій практиці школи постійного моніторингу якості правоосвітньої та правовиховної роботи, діагностики рівня правової освіти учня;
- слабка, часто епізодична взаємодія педагогів і батьків, школи і громадськості у правовому навчанні та вихованні учнів;
- недостатній рівень науково-методичної роботи з педагогами, класними керівниками в школі;
- неналагодженість системи управління правоосвітньою та правовиховною роботою у школах.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що керівники ЗНЗ, володіючи системними знаннями і мистецтвом управління, для успішної реалізації правоосвітньої та правовиховної роботи з учнями початкової школи, повинні вміти означити мету своєї діяльності і виробити стратегію, з'ясувати засоби її досягнення, врахувати типові недоліки і успішно реалізовувати прийняті рішення на практиці при безпосередній участі людей, тобто управляти ними системно [4, с.202].

Висновки... Сподіваємося, що розглянуті нами актуальні аспекти управлінської діяльності керівників щодо забезпечення правової освіти початкової школи в умовах загальноосвітнього навчального закладу сприятимуть акцентуванню уваги керівників на вирішення важливих завдань реалізації цієї проблеми, налагодженню відповідної системи роботи, адже, як відомо, системний підхід до розв'язання управлінських завдань впорядковує повсякденну працю керівника, виводить його на рівень наукового управління з мінімальними затратами ресурсів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бех І. Д. Нові орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України. Програма / Бех І. Д. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2008. – 80 с.
2. Бігун С. Правова освіта населення – не лише знати, але й вміти : [Електронний ресурс] / Бігун С. – Режим доступу : <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/1258/>.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Кизименко Л. Д. Управління в освіті : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конференції, 14-16 квітня 2011 р., Львів / відп. ред. Л. Д. Кизименко. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. – 376 с.
5. Коваленко О. Підліток та його батьки: чи можливе порозуміння? / Коваленко О., Шведко К. // Шкільна бібліотека. – 2007. – № 6. – С. 111.
6. Національна програма правової освіти населення : Указ Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992/2001.
7. Родчанин Е. Г. Гуманист. Мыслитель. Педагог: Об идеалах В. А. Сухомлинского / Родчанин Е. Г., Зязюн И. А. – М. : Педагогика, 1991. – 112 с.
8. Склярєнко Н. М. Позакласна правова робота – важлива складова виховання громадянина України / Склярєнко Н. М. // Шкільна бібліотека. – 2007. – № 4. – С. 17.

9. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека / Сухомлинский В. А. // Педагогическое наследие / сост. О. В. Сухомлинская. – М. : Педагогика, 1990. – 288 с.

10. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / Сухомлинський В. О. – К. : Рад. школа, 1978. – 263 с.

Анотація

О.П.Ковальська

Деятельность руководителей общеобразовательных учебных заведений по вопросу обеспечения правового образования учеников начальной школы в контексте педагогических взглядов

В.А.Сухомлинского

Рассматривается деятельность руководителей общеобразовательных учебных заведений по вопросу обеспечения правового образования учеников начальной школы, раскрываются пути решения правообразовательной и правовоспитательной работы с ними в контексте педагогических взглядов В.А.Сухомлинского.

Ключевые слова: правовое образование, правовое воспитание, управление, управление правовым образованием.

Summary

O.P.Koval's'ka

The Leaders Activity of General Educational Establishments in Providing a Legal Education of Primary School Pupils in the Context of Pedagogical Views of V.O.Sukhomlyns'kyi

The leaders of general educational establishments activity is considered providing a legal education of primary school pupils, the ways of decision of laweducational and educational work with them in the context of pedagogical views of V.O.Sukhomlyns'kyi.

Keywords: legal education, education, management, legal management

Дата надходження статті:

„2” вересня 2011 р.

УДК 37(477)(092):37.015.31:796

Г.П.КОВАЛЬЧУК,

кандидат педагогічних наук
(м.Кам'янець-Подільський)

Проблема фізичного виховання та зміцнення здоров'я школярів у творчій спадщині В.О.Сухомлинського

У статті розкрито питання фізичного виховання школярів та зміцнення їх здоров'я у поглядах В.О. Сухомлинського. На основі аналізу його педагогічних праць та досвіду роботи учительського колективу Павлівської середньої школи автором здійснена спроба окреслити шляхи удосконалення діяльності загальноосвітніх закладів з проблеми фізичного виховання та піклування про здоров'я учнів.

Ключові слова: фізичне виховання, здоров'я, педагог, навчання, фізична праця, школярі, фізична культура, спорт, фізична досконалість.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Суспільно-політичні зміни та соціально-економічні процеси, які відбуваються в Україні в останні роки, поставили перед суспільством нові освітні вимоги до навчання і виховання підростаючого покоління, зміцнення його здоров'я та розвиток фізичної культури, реалізація яких знайшла відображення у законах України „Про освіту”[2], „Про фізичну культуру і спорт”[3], у Національній доктрині розвитку освіти України XXI ст. [4], Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту [5], державній програмі розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки [1], цільовій програмі „Здоров'я через освіту”, в „Основах законодавства України про охорону здоров'я” та ін.

Проблема здоров'я і фізичного виховання дітей особливо гостро постала на початку третього тисячоліття. Гуманізація освіти потребує якісно нового підходу до потреб дитини – навчання свідомого ставлення молодого покоління до збереження та зміцнення здоров'я, пристосування до умов наявного в Україні рівня безпеки, що залежить від стану навколишнього середовища, державної системи підтримки безпеки людини та індивідуальної захищеності. Здоров'я підростаючого покоління є невід'ємною складовою частиною загальнолюдських цінностей будь-якої держави. Воно тісно пов'язане з рівнем розвитку держави та її місцем серед когорти провідних країн світу. Незважаючи на ряд заходів щодо покращення стану здоров'я дітей, які пропонуються керівними освітніми та науковими установами, в Україні спостерігаються лише поодинокі випадки успішної їхньої реалізації у діяльності роботи навчально-виховних закладів. Саме тому в умовах розбудови національної системи освіти важлива роль належить аналізу